

Diana Pungeršič

Dušan Šarotar: *Panorama (Pripoved o poteku dogodkov)*.

Ljubljana: Beletrina (Knjižna zbirka Beletrina), 2014.

Že od začetka svoje pisateljske poti je Dušan Šarotar na literarnem prizorišču obstranec, s samosvojo poetično, občutenjsko, v presežnost zazrto prozno pisavo se je vanj usidral kot večni rezoner, lirik, pisatelj iskatelj.

Po robu se je sprehodil tudi z najnovejšim proznim delom *Panorama*, žanrsko neujemljivo, fragmentarno pripovedjo, ki združuje prvine potopisa, (avto)biografije, reportaže, filozofskih razmišljanj z liričnimi metafikcijskimi postopki. A kljub raznolikim tehnikam in nadrobljenosti besedilo s preiščeno in skrbno vezavo dosega posebno spetost, celovitost. Dozdevno paberkovalna pripovedna zgradba književnemu delu ne odvzema sugestivnosti, temveč nasprotno, poudari avtentičnost izpovedi, zlasti v zajemanju duha časa in v njem izgubljenega, izkoreninjenega posameznika.

Struktura pripovedi je preprosta; pisatelj potovec, prvoosebni pripovedovalec, na svojih poteh, med pisateljskimi bivanji po Evropi, na Irskem, v Belgiji in Bosni, prihaja v stik z lokalnim življenjem, z znanci in neznanci, ki mu zaupajo svoje življenjske zgodbe. Praviloma gre za izkoreninjence, kakršen je vsaj začasno tudi sam poslušalec. Tujci, izseljenci, priseljenci, zdomci, ahasverji, iskalci, nomadi so liki, ki dejavno sooblikujejo, uravnavajo pripovedni tok, kajti pisateljev glas se uvidevno umakne glasovom sogovornikov, ki tako ustvarjajo edinstveno sliko. *Panorama* postane nekakšen vitraž, zlit iz docela raznorodnih stekelc. Toda le na videz lomljiva, krhka struktura ustvarja vznemirljivo vitražno okno – duševno krajino sodobnika.

Spoj in izbiri stekelc opravi umetnik, pisatelj, avtorjev drugi jaz, ki s svojimi razmišljanji rezonersko dopolnjuje glasove svojih sogovornikov. Vsak glas razlomi na drobne okruške in jih na videz naključno pomeša ter zlije. Povsem asociativno, modernistično, v skladu s tokom zavesti, brez

vnaprej določenega reda. V pisateljskem prepletu se njihove raznolike, a kot se vse bolj odstira, v (samo)iskateljski, izseljeniški bivanjski legi podobne življenjske usode rišejo v vsej večplastnosti, nedoumljivosti, celovitosti ... S čimer besedilo ponuja rahločuten uvid v stiske, razmišljanja izkoreninjenega posameznika.

Glasovi, ki jim odprto pisateljevo uho prisluhne in jih njegova večša roka pozneje prelije na papir, zazvenijo pristno. Pisatelj jih ne stilizira v enovito pripovedno občutje, ne zaduši s svojim egom. Tako navkljub re-leju, ki je skozi vso naracijo ekspliciran s spremnim stavkom "je rekel" oz. "je rekla", govorijo s svojim lastnim glasom, dostojanstvom, edinstveno življenjskim stališčem. V glasu Albanca, živečega na Irskem, je prisotna posebna južna čutnost, zastrta z balkanskim ponosom in trdoživostjo, ki je prepoznavna tudi v liku gospe Slobodanke, sarajevske profesorice književnosti v Belgiji, le da se v njeni izpovedi pridruži še pridih skrbno zatajevane trpkosti. Zagonetna Jane, Američanka z irskimi koreninami, ki jo pisatelj spozna posredno, prek Albančevega pripovedovanja, ter z branjem njenih dnevniških zapiskov, se pred bralcem razgrne v svoji neumorni iskateljski vnemi, izhajajoči iz neskončne samotnosti in tesnobe v odsotnosti nekdanjega doma; pretresljivost in ironičnost zgodovine razgrne izpoved judovske obiskovalke pisateljevega literarnega večera v Belgiji; poseben sentiment zazveni iz glasu prevajalke in tolmačke; priučena razumskost pa v lektorjevem pojasnjevanju svoje eksistence ...

Toda vsi skupaj s pisateljevim filozofskim uvidom tvorijo skupek, ki ga zleplja enako vezivo. Sleherni izmed izrisovalcev *Panorame* opisuje občutek notranje praznine, samote, tesnobe, nepovezanosti, razklanosti, odtujenosti, ki pa se udejanja na najrazličnejše načine. Eden očitnejših dejavnikov izkoreninjenosti je materni jezik kot edinstvena metafora doma in njegova hkratna realizacija: "Ko si daleč od jezika, si tudi daleč od doma, vsak dan bolj, z vsako novo besedo se razdalja večja in pogloblja /.../" pripoveduje Albanec.

Panorama s takim sestavljanjem okruškov usod, pisateljevim poto-vanjem skozi prostore in čase – pripoved se vrašča tudi v oddaljeno preteklost, minula stoletja – vse jasneje izrisuje osrednjo temo: iskanje notranjega miru, skladnosti, ubranosti, sprijaznjenosti s samim seboj in svetom, vse to pa je neizogibna posledica premoščanja domotožja, naj-denja doma, prostora pod soncem.

Eksistencialna razmišljanja, tudi siceršnja značilnost Šarotarjeve pisave, so vezana na pokrajino in prostore. V *Panorami* je posebno mesto odre-jeno deževni pokrajini zahodne irske obale, kjer se roman preveša proti melanholično-mističnim tonom. Prav tam se knjiga navzame vsenavzoče

optike, ki jo ustvarja voda v vseh svojih agregatnih stanjih. V tem avtor ostaja zvest svoji poetiki, nakazani že v prvencu *Potapljanje na dah* (1999), nespregledljivi pa pozneje v zbirki kratkih zgodb *Mrtvi kot* (2002) kakor tudi v romanu *Biljard v Dobrayu* (2007), temelječi na globljem uvidu, izhajajočem iz raziskovanja zunanjih in notranjih pokrajin človeka. Pljuskajoča, topotajoča, šumeča, pršeča voda besedilu ne le narekuje ritem, temveč določa ostrino zaznave; dež, megla, vodna para, morje, reke, valovi, pljuski, oblaki ... močijo, pršijo, zamegljujejo jasen (u)vid in pisavo Dušana Šarotarja še močneje sidrajo v polje poetičnega, nedoumljivega, mističnega, metafizičnega. Voda namreč nastopa v vseh svojih simbolnih odtenkih; predstavlja nevarnost, srh, smrt, kakor tudi odrešitev, vero, upanje, rojstvo, možnost ...

Simbolni pa v *Panorami* postanejo tudi prostori pisateljevih srečevanj: praviloma javni, po definiciji namenjeni bežnim srečanjem oziroma tranzitu; gostinski lokali, hoteli, ceste, poti, avtobusne in železniške postaje, postajališča, pristanišča ... z njimi pa prevozna sredstva, vlaki, avtomobili, avtobusi, tramvaji, gliser ... Prostore, ki nikakor in pod nobenim pogojem ne morejo biti dom, saj ne morejo predstavljati trdnosti, stalnosti, stanovitnosti.

Posebne simbolne prostore prinaša sodobna tehnologija. Virtualni prostor, medmrežje, na katerega se pisatelj redno prijavlja in z njim išče svoje koordinate na Zemlji, je v besedilu ravno tako prisoten kot zemljepisni kraji in prostori. S tem se besedilo, ki premišljuje o moči, pomenu, učinkih tehnoloških pridobitev informacijske družbe na usodo, miselnost in ravnanje človeka, docela vpenja v aktualni in družbeno relevantni tu in zdaj. Navidezna stvarnost kot obljuba in hkrati posnetek onstranstva postane izhodišče za tehtne premisleke o vtiskovanju človekovega bitja v kozmični red stvari.

Tehnologija pa se ne vtiskuje le v vsebino knjige, temveč v temelju določi tudi njeno podobo. Izvirni prispevek *Panorame*, ki dodatno prispeva k njeni zvrstni izmuzljivosti, so avtorjeve fotografije z opisanih poti in postankov. Črno-beli posnetki, z robom navidezno reproduciranih starejših fotografij v nekoliko patinirani reprodukciji, posejani po vsej knjigi, besedilo dokončno uglasijo v melanholijo, pridušenost, otožnost, tudi starosvetnost. Z besedilom in bralcem komunicirajo večtirno: doživetje, preblisk, miselni utrinek najpogosteje podkrepijo, materializirajo, poglobijo avtentičnost izkušnje, obenem pa pripoved tudi protislovno lirizirajo, mitizirajo.

Podobno kot se brez konca razliva dež po členoviti irski obali, so grajene tudi Šarotarjeve neskončne razlivajoče se povedi, ki zahtevajo razmislek,

s čimer branje upočasni ter ga naposled preobražajo v kontemplacijo. Kot tudi doslej je v ospredju avtorjevih del venomer občutje, lege duše, človekove notrine. Ne le počasna lirična pisava, temveč tudi liki so skušenjsko izjemno podobni tistim iz *Mrtvega kota*, "eksistencialnim brezdomcem", kakor jih v spremnem zapisu h kratkim zgodbam poimenuje Igor Divjak. Le da v *Panorami* nekdanje samotne statične like sedaj zamenjajo bivanjski borci, dejavni, dinamični, nemirni protagonisti, ki jih v iskateljstvo praviloma pahnejo izredne, nenaklonjene družbene okoliščine in neprekosljiv samoohranitveni nagon.

Čeprav *Panorama* s svojim naslovom evocira predvsem linearnost, horizontalo, pa pripoved nenehno gradi tudi na vertikalni strukturi, ki jo ustvarjajo miselna potovanja, izleti v minulo. Izpovedi ljudi našega današnjika ob poravnavi z usodami ljudi iz preteklosti, za katere se izkaže, da so bile prav tako zaznamovane z migracijo, potovanjem, romanjem ipd., izpričujejo posebno občost, brezčasnost: "/.../ kot bi se ustavil čas /.../, dolga samotna romanja ponižanih, lačnih, bolnih in pobožnih so na videz nadomestili popularni, atraktivni in cenovno dostopni turistični aranžmaji, ki v nas znova utelešajo vznemirjenje, hrepenenje in skrivnost, /.../ čas ne obstaja, to je zgolj miselna kategorija, s katero opisujemo in razmejujemo nespremenljivi prostor, me je spreletelo /.../"

Ob modernistični asociativnosti je izrazita tudi postmodernistična medbesedilnost, vendar kolažnost, palimpsestnost ni vsiljiva ali bahaška, temveč avtorjev tihi dialog s pisateljskimi kolegi: Andrić, Levi, Kadare, Sebald so nemara najočitnejša pisateljska peresa, ki puščajo ne le sižejski, temveč tudi slogovni pečat. Pa vendar se zdi Šarotarjeva *Panorama* – že s samo izbiro osrednje tematike, poskusom opredelitve doma v sleherni njegovi razsežnosti, kakor tudi z melanholičnim narativnim predznakom – izkazani evropskosti izkušnje navkljub korenito slovenska.